

۹ جنوری ۲۰۲۲

داکتر عبدالرحمن زمانی

نامه و حيله گری جنرال نادر خان از بمبئی به جواب مکتوب غازی امان الله خان

(از لابلای اسناد آرشیف انگلستان)

چند سند دیگری را از آرشیف اسناد محرمانه هند بریتانوی در لندن خدمت علاقمندان تاریخ معاصر افغانستان تقدیم میکنم که از حيله گری و فریبکاری سپه سالار نادر خان را در رابطه با پیام و مکتوب غازی امان الله خان پرده برمیدارد.

اطلاع غازی امان الله خان از عزم بازگشت نادر خان به کشور

غازی امان الله خان بار اول از عزم بازگشت نادر خان به کشور در اوج اغتشاش شینوار اطلاع داشت و حبیب الله طرزی و شجاع الدوله، سفرای افغانستان در پاریس و لندن با شناختی که از سپه سالار نادر خان و برادرانش داشتند، تماس آنها را با مقامات انگلیسی تحت نظارت قرار داده بودند.

از اسناد آرشیف انگلستان به مشاهده میرسد که قونسل انگلیس J. W. Keogh در جنوب فرانسه «نیس»، بتاريخ ۷ ماه دسمبر (در دوران اغتشاش شینوار و پنج هفته قبل از کناره گیری غازی امان الله خان) یک تقاضای هاشم خان و نادر خان را گرفته است که در آن خواسته شده است برای گرفتن معلومات بسیار مهم راجع به اوضاع جاری افغانستان یک مأمور فارسی زبان را به نیس بفرستند. آنها توضیح داده اند که بخاطر محرمیت موضوع به لندن یا پاریس آمده نمیتوانند، و علاوه کرده اند که شاید بزودی به افغانستان برگردند. (تلگرام شماره ۹۷ مؤرخ ۱۴ دسمبر ۱۹۲۸ وزارت خارجه انگلستان) و (ریه تالی ستیوارت، فایر این افغانستان، ص ۴۲۹).

هاشم خان به تاریخ ۱۰ دسمبر ۱۹۲۸، یعنی قبل از حمله حبیب الله کلکانی به کابل، هم به قونسلگری انگلیس در شهر «نیس» رفته و برای خود، نادر خان و شاه ولی خان تقاضای ویژه ترانزیت از خاک هند بریتانوی را مینماید. اما قونسل انگلیس، طبق مقررات، اولتر و ویژه دخول افغانستان را مطالبه میکند. بعد از آن هاشم خان به سفارت انگلیس در پاریس رفته و تقاضایش را تکرار میکند. چون سفارت انگلیس در پاریس از پلان های مقامات شان در لندن و هند بریتانوی اطلاعی ندارند، باز هم عین جواب «قونسل نیس» را تکرار میکنند. اصرار هاشم خان که میگفت او و برادرانش اشخاص معروف و از دوستان نزدیک دولت بریتانیه می باشند و مقامات انگلیسی آنها را خوب میشناسند، لذا داشتن ویژه افغانی برای آنها ضروری نیست، هم نتیجه نداده و توصیه شد که درین صورت بهتر است شخصا به لندن رفته از آنجا ویژه بگیرد.

مراجعه هاشم خان به سفارت افغانستان در پاریس و پیام غازی امان الله خان

د پانو شمیره: له 1 تر 4

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاري ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

پاڼه: دليکني دليکنيزې بڼې پاڼوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په خیر و لولئ

بعد از پیش آمد سرد سفارت انگلیس در پاریس، هاشم خان که از یکطرف از نتیجه رفتن خود به لندن مطمئن نبود و از طرف دیگر نمیخواست سفارت افغانستان هم درین مرحله از عزم بازگشت آنها به کشور مطلع شود، خود را مجبور دید تا به سفارت مراجعه نماید و از آرزوی نادر خان و برادرانش به کشور اطلاع دهد. سفارت افغانستان هم برای کسب اجازه از مرکز مهلت خواست.

بار دیگر هنگامیکه هاشم خان برای گرفتن ویزه لندن به پاریس رفت، بعد از گرفتن ویزه یکبار دیگر برای گرفتن احوال به سفارت افغانستان رفت و برایش گفته شد که اجازه ویزه هر سه برادر از کابل موصلت کرده است. در تلگرامی که به سفارت پاریس مخابره شده بود، ازین آرزوی نادر خان و برادرانش استقبال به عمل آمده ولی باز هم بنا بر احتیاط هدایت داده شده بود از طریق مسکو و تاشکند با طیاره شوروی به کابل بیاید و ضمناً برای نشان دادن اعتماد به شخص او هدایت داده شده بود تا پسر ارشد غازی مان الله خان، هدایت الله خان، را که در فرانسه مشغول تحصیل بود، نیز با خود بیاورد. انگیزه این اقدام غازی امان الله خان روشن نبوده و به تحقیقات بیشتر نیاز دارد تا دانسته شود که چرا با وجود بدگمانی ها و شناخت و تجارب سابقه از آنها خواست درین موقع حساس یکبار دیگر آنها را بیازماید.

نادیده گرفتن هدایت و بی اعتنائی به شهزاده خورده سالی که سرپرستی اش درین مسافرت به او سپرده شده بود

سفارت رژیم امانی در پاریس از دادن ویزه دیپلوماتیک انگلیس ها به سردار نادر خان و برادرانش اطلاع داشت. چون وزارت خارجه انگلستان به تاریخ دوم فبروری ۱۹۲۹ در تلگرام شماره ۱۵۳ به سفیر انگلستان در کابل، یک کاپی از تلگرام حبیب الله طرزی سفیر افغانستان در پاریس را نیز میفرستد که به وزیر خارجه غلام صدیق خان چرخ که در آن وقت با غازی امان الله خان در قندهار بود، فرستاده شده بود. درین تلگرام که توسط دستگاه استخبارات انگلیس بصورت غیرقانونی در نتیجه نظارت و کنترل مکاتبات و تلگرام های سفارتخانه های افغانستان در خارج کشف شده بود، اطلاع داده میشود که «با وجود منع کردن من [سفیر افغانستان] به شاه ولی خان و محمد هاشم خان، برادران نادر خان ویزه داده شده و آنها از طریق هند به افغانستان میروند». (تلگرام شماره ۱۵۳ مؤرخ دوم فبروری ۱۹۲۹ وزارت خارجه انگلستان به سفیر انگلستان در کابل)

در اسناد قبلی ملاحظه شد که سپه سالار نادر خان و برادرانش بعد از انزوا و انتظار مرگبار سه ساله در جنوب فرانسه بتاريخ ۲۲ فبروری توسط کشتی «قیصر هند» به بندر بمبئی موصلت نمود و در عرشه کشتی با نماینده خاص انگلیس ها ملاقات نموده و بیرون از کشتی مورد استقبال قونسل جنرال و مامورین افغانی در بمبئی نیز قرار گرفت. (زمانی، مضمون علت تاسف انگلیس ها از استقبال بدون تشریفات از جنرال نادرخان در بندر بمبئی).

در دوران اقامت کوتاه نادرخان در بمبئی قونسل افغانستان مکتوب غازی امان الله خان را نیز به وی سپرد که در آن از وی خواسته شده بود تا مستقیم به قندهار نزد او بیاید. نادرخان در همان روز جواب این مکتوب را نوشته و به قونسل داده بود. در یک سند دیگر اینرا هم دیدیم که کمشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی به تاریخ ۴ مارچ مینویسد که سپه نادر خان توسط ایم ای حکیم [نماینده ارتباطی اش با مقامات انگلیسی] آن

نامه امان الله خان را که به وی نوشته و در آن در اخیر نامه با لحن آمرانه به نادر خان هدایت داده بود که اگر ممکن باشد با برادرانش از طریق چمن ورنه از طریق ولایات جنوبی به قندهار برود. و اینکه ایم ای حکیم، به کمشنر گفته بود که محمد نادر خان قصد تعمیل امر امان الله خان را نداشته و پلان های قبلی پا برجا میباشند.

جواب مکتوب غازی امان الله خان

اینکه سپه سالار نادر خان در جواب مکتوب غازی امان الله خان از چه حیل و فریبی کار گرفته بود، از متن آن نامه که به قونسل جنرال افغانستان در بمبئی سپرده بود معلوم میشود. غازی امان الله خان متن این نامه را چند سال بعد در جواب اتهامات بی اساس محمد نادر خان افشا کرد که بتاريخ پنجم ماه مارچ ۱۹۳۱ در جریده زمیندار لاهور بنشر رسید.

متن این نامه را از اعلامیه غازی امان الله خان تحت عنوان «کشف الحال نادر به قلم اعلیحضرت امان الله خان» (منتشره در جرید اردوی هند) ترجمه محمد ابراهیم صفا، که بار اول بعد از کودتای ثور خلقی-پرچی ها در شماره های 14484 - 14491 مورخ 20 تا 28 جوزای 1357 روزنامه انیس بنشر رسیده بود، و درین اواخر یکبار دیگر بنشر رسید، نقل میکنم:

غازی امان الله خان مینویسد «حالا که از توضیح تهمت های جرنیل نمک حرام خود فارغ شدم، میخواهم اصل علت این شایعات اهانت کارانه را در قسمت مذکور آشکار کنم. زیرا در ابتدای ورود خود به هندوستان و به سمت جنوبی محمد نادر به من پیغام های دوستانه فرستاد و رفت و یک خط نیز به من ارسال نمود که مضمون آنرا برای آگاهی ملت عزیز خود عینا نقل میکنم:

اعلیحضرتا!

تا جان در تن دارم در خیر وطن کوتاهی نخواهم کرد از خیر شخص اعلیحضرت هم تا جان دارم نخواهم گذشت. خدای بزرگ برایم توفیق عنایت فرماید که براه خیر وطن مستقیم باشم. مقصد چون از خدمت است قندهار و دیگر سمتهای افغانستان تفاوت ندارد. از هر جا که برای مقصود مذکور خوبتر و زودتر خدمت شود، به فکر ناقصم بهتر است. خداوند معاون افغانستان و بهی خواهان و مترقی خواهان افغانستان باشد. معروضه ام را صدق دانسته انتظار نتیجه باید کرد.

(محمد نادر خیر اندیش و خیر خواه)

منابع

- اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۹۷ مؤرخ ۱۴ دسمبر ۱۹۲۸ وزارت خارجه انگلستان) و همچنان (ریه تالی ستیوارت، فایر این افغانستان، ص ۴۲۹.

د پانو شمیره: له 3 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلپکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له رالپولو مخکي په خیر و لولئ

- اسناد محرمانه آرشيف هند بریتانوی در لندن، تلگرام شماره ۱۵۳ مؤرخ دوم فبروری ۱۹۲۹ وزارت خارجه انگلستان به سفیر انگلستان در کابل.
 - اعلامیه غازی امان الله خان تحت عنوان «کشف الحال نادر به قلم اعلیحضرت امان الله خان» (منتشره در جراید اردوی هند) ترجمه محمد ابراهیم صفا، که بار اول بعد از کودتای شور خلقی-پرچمی ها در شماره های 14484 - 14491 مورخ 20 تا 28 جوزای 1357 روزنامه انیس بنشر رسیده بود
- (پایان)

د پانو شمیره: له 4 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزی بنی پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په خیر و لولئ